

NORGES HØYESTERETT

Den 7. desember 2005 avsa Høyesterett kjennelse i

HR-2005-01913-A, (sak nr. 2005/1084), straffesak, anke,

Den offentlige påtalemyndighet

(statsadvokat Erik Førde)

mot

Stein-Erik Mattsson

(advokat Rune Selbo – til prøve)

STEMMEGIVNING :

- (1) Dommer **Støle**: Saken gjelder spørsmål om et illustrert trykt skrift har et innhold som rammes av forbudet mot utgivelse av pornografi fordi det inneholder "kjønnslige skildringer som virker støtende", jf. straffeloven § 204 andre ledd første punktum.
- (2) Oslo politidistrikt utferdiget 17. desember 2003 et forelegg mot Stein-Erik Mattsson for overtredelse av straffeloven § 204 første ledd bokstav a. Forelegget gikk ut på bot på 25 000 kroner, subsidiært straff av fengsel i 50 dager. Etter at Mattsson hadde nektet å vedta forelegget, avsa Oslo tingrett 27. februar 2004 dom med slik domsslutning:
"Stein-Erik Mattsson, født 26.01.1959, frifinnes."
- (3) Tingrettens dom ble avsagt under dissens, idet rettens formann stemte for at straffekravet skulle tas til følge.
- (4) Påtalemyndigheten anket til lagmannsretten over lovanvendelsen under skyldspørsmålet. Det ble gitt samtykke til ankebehandling. En søknad fra Mattsson om tillatelse til å bringe anken direkte inn for Høyesterett, ble avslått av Høyesteretts kjæremålsutvalg ved beslutning 29. juli 2004.
- (5) Borgarting lagmannsrett avsa 30. mai 2005 kjennelse med slik slutning:

"Anken forkastes."

- (6) Påtalemyndigheten har anket dommen til Høyesterett. Anken gjelder lovanvendelsen. Det er anført at lagmannsretten har tatt feil når bladet etter sitt innhold ikke er funnet støtende. Særlig er det vist til at det ikke er lagt tilstrekkelig vekt på at Stortinget ved flere anledninger har forkastet forslag om liberalisering av pornografibestemmelsen. Forsvareren har gjort gjeldende at lagmannsrettens rettsanvendelse er riktig, og at anken må forkastes.
- (7) For det tilfelle at anken tas til følge, har påtalemyndigheten anmodet om at Høyesterett avsier ny dom, idet vilkårene for dette er til stede. Forsvareren har sagt seg enig i det.
- (8) Under hovedforhandlingen ble det etter anmodning fra Mattsson vist et redigert utdrag av enkelte filmer som er godkjent av Statens filmtilsyn/Medietilsynet, så som "Baise Moi", "Sansenes Rike", "I løvens tegn" mfl.
- (9) *Jeg er kommet til at anken må forkastes, og kan langt på vei slutte meg til den begrunnelse lagmannsretten har gitt for sitt resultat.*
- (10) Om sakens faktiske bakgrunn og bildematerialets karakter heter det i lagmannsrettens kjennelse:

"Sommeren 2002 utga Mattsson som sjefredaktør om lag 13 000 eksemplarer av et magasin han kalte Frie Aktuell Rapport. Mattsson hadde i flere år arbeidet som redaktør for tidsskrifter med pornografisk innhold. Blant annet var han på denne tiden redaktør for Aktuell Rapport. Mattsson ønsket gjennom rettspraksis å få fastslått hvor grensen etter straffeloven § 204 gikk for straffbar pornografi, og innholdet i Frie Aktuell Rapport var valgt ut fra dette formålet.

Magasinet ble sendt til samtlige stortingsrepresentanter og til dem som allerede var abonnenter på Aktuell Rapport. Resten av opplaget ble delt ut på gaten i Oslo. Som retningslinjer ved utdelingen gjaldt at bladet ikke skulle tilbys folk i følge med barn, at mottakerne skulle gjøres oppmerksom på innholdet i bladet, og at ingen skulle føle seg presset til å ta imot det.

Stortingsrepresentantene mottok bladet sammen med et følgeskriv, der Mattsson redegjorde for bakgrunnen for utgivelsen. Han viste blant annet til at sex mellom voksne samtykkende mennesker er tillatt, og argumenterte for at skildringer av slik aktivitet ikke virker støtende og derfor bør være lovlig. Han viste videre til Grunnloven og til internasjonale konvensjoner som garanterer trykke- og ytringsfrihet.

På forsiden av magasinet heter det blant annet: "Totalt usensurert! Du holder nå norsk pornolovs endelige død i hendene!" Magasinet er på 30 sider, og inneholder både fotografier og tekst, samt en del annonser. Bildene viser seksuell aktivitet mellom to og to voksne mennesker blant annet i form av vaginale og anale samleier, suging og slikking, til dels i nærbilder. Det dreier seg om ett heterofilt par, ett homofilt par, ett lesbisk par, ett eldre par og ett par med forskjellig hudfarge. I tillegg er det et oppslag med et heterofilt par som bruker seksuelle hjelpemidler som dildo, lenker, plastpisk og undertøy. Samtlige bilder gir inntrykk av at aktiviteten er frivillig."

- (11) Lagmannsrettens beskrivelse av bildene er dekkende og tilstrekkelig. Jeg bemerker at bladet ikke inneholder bilder av sædavgang eller gruppesex.
- (12) Lagmannsretten har også inntatt en del utdrag av teksten som ledsager bildene, men jeg finner det for min del ikke nødvendig å gå nærmere inn på denne. Selv om det i prinsippet skal gjøres en samlet vurdering av bilder og tekst ved vurderingen av om

det aktuelle eksemplaret av "Frie Aktuell Rapport" skal anses som straffbar pornografi etter straffeloven § 204, er det vanskelig å se at teksten vil gjøre noe fra eller til.

- (13) Straffeloven § 204 andre og fjerde ledd lyder:

"Med pornografi menes i denne paragrafen kjønnslige skildringer som virker støtende eller på annen måte er egnet til å virke menneskelig nedverdiggende eller forrående, herunder kjønnslige skildringer hvor det gjøres bruk av lik, dyr, vold og tvang. Som pornografi regnes ikke kjønnslige skildringer som må anses forsvarlige ut fra et kunstnerisk, vitenskapelig, informativt eller lignende formål.

...

Paragrafen gjelder ikke for film eller videogram som Medietilsynet ved forhåndkontroll har godkjent til ervervsmessig fremvisning eller omsetning."

- (14) Når det gjelder legaldefinisjonen av pornografi i andre ledd, er det klart at saken ikke gjelder slike skildringer som er særskilt oppregnet i første punktum. Videre er partene enige om at alternativet "menneskelig nedverdiggende eller forrående" ikke kommer til anvendelse, og jeg er enig i det. Bestemmelsen i annet punktum er ikke påberopt i saken.
- (15) Spørsmålet er etter dette om bladets innhold er "støtende". Dette er klarligvis ikke et begrep med et presist innhold. Uttrykket ble ved lov 24. mai 1985 nr. 31 tatt inn i dagjeldende straffelov § 211 som del av legaldefinisjonen av hva som skulle forstås ved "utuktige eller pornografiske skildringer". Det dreier seg om "en rettslig standard, som viser til de til enhver tid rådende moral- og rettsoppfatninger i samfunnet", slik det ble uttrykt i NOU 1997: 23 om seksuallovbrudd – Straffelovkommisjonens delutredning VI, side 71.
- (16) Anvendelse av rettslige standarder som grunnlag for straffereaksjoner er ikke uproblematisk på bakgrunn av de hensyn som ligger til grunn for lovkravet i Grunnloven § 96. Jeg er enig med lagmannsretten i at denne type straffebestemmelser må tolkes med varsomhet, og at det gjelder enn mer når det som her er spørsmål om en standard som viser til en bestemt oppfatning av seksualitet og moral. I Rt. 1958 side 479 (Mykle) ble det om det tidligere begrepet "utuktig" uttalt at det måtte ses som "et uttrykk for at det kreves en kvalifisert grad av krenkelse". I samme avgjørelse ble det i relasjon til dagjeldende straffelov § 211 uttalt at man ved tolkningen og anvendelsen av bestemmelsen må ha for øye de grunnleggende prinsipper som Grunnloven § 96 og § 100 bygger på til vern om borgerne og ytringsfriheten.
- (17) Vår sak gjelder skildringer i ord og bilder av normal seksuell aktivitet mellom samtykkende voksne mennesker. Det som skiller det aktuelle eksemplaret av Frie Aktuell Rapport fra andre magasiner av samme eller lignende kategori, er at bildene ikke er "sladdet". Slik sladding har vært praktisert i Norge i lang tid som en konsekvens av at distributører som for eksempel Narvesen har stillet krav om det i henhold til bestemmelser i distribusjonsavtalen – bestemmelser som har til formål å sikre mot at man pådrar seg et strafferettslig ansvar ved distribusjonen av produktet. Sladdingen har i praksis fungert slik at det er selve berøringspunktet mellom kjønnsorganene som ikke vises på fotografiene.

- (18) Aktor har anført at lovhistorien – der forslag om liberalisering av pornografibestemmelsen ikke er blitt fulgt opp av lovgiver – tilsier at domstolene ved sin anvendelse av straffeloven § 204 som rettslig standard står mindre fritt enn i en situasjon der bestemmelsens innhold ikke hadde vært forelagt Stortinget. Til dette skal jeg bemerke:
- (19) Det er riktignok så at forslag fra henholdsvis Straffelovrådet i 1985 og Straffelovkommisjonen i 1997 om å begrense pornografibestemmelsen til å ramme kjønnslige skildringer hvor det "gjøres bruk av barn, lik, vold eller tvang og lignende grove kjønnslige skildringer", ikke er blitt fulgt opp av Stortinget – enten fordi forslaget ikke er blitt lagt til grunn for behandlingen som i 1985, eller fordi det ikke har fått tilslutning av departementet og av et flertall i Stortinget som i 2000. Og det fremgår at lovgiver ikke har ønsket en slik liberalisering av pornografibestemmelsen, noe som konkret er kommet til uttrykk ved at de skjønnsmessige uttrykk "støtende", "nedverdiggende" og "forrående" er beholdt. Men det kan åpenbart ikke ha vært lovgivers mening at man ved dette skulle sementere rettstilstanden med utgangspunkt i hva den rådende moral- og rettsoppfatning var på et gitt tidspunkt. Lagmannsretten uttaler i sin kjennelse om dette:

"Det ligger i enhver rettslig standard at den kan endres over tid. Når det i forarbeidene til gjeldende § 204 sies at endringen av pornografibestemmelsen ikke innebærer noen liberalisering, må det forstås som liberalisering utover den liberalisering som naturlig følger med samfunnsutviklingen. Lagmannsretten legger til grunn at lovgiver ikke har ment å utelukke en liberalisering i takt med samfunnets endrede og mer liberale syn på seksualitet, moral og pornografi."

- (20) Dette er jeg enig i, og jeg finner det tilstrekkelig til å vise til det justiskomiteen uttaler i Innst. O. nr. 92 (1999–2000) på side 29:

"Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Kristelig Folkeparti, viser til at hva som til enhver tid faller inn under definisjonen av støtende kjønnslige skildringer har vært og må være gjenstand for en vurdering opp mot samfunnsutviklingen. Flertallet støtter den oppmyking som bl.a. har skjedd hos filmsensuren med filmer som skildrer erotiske scener i en helhetlig filmkunstnerisk sammenheng."

- (21) Det samme er kommet til uttrykk i forbindelse med Stortingets nylig gjennomførte behandling av Grunnloven § 100 om ytringsfrihet. Bakgrunnen var at Ytringsfrihetskommisjonen i NOU 1999: 27 hadde foreslått å endre den alminnelige definisjonen av pornografi i straffeloven § 204 slik at den ikke lenger omfattet skildringer av "alminnelig seksuell aktivitet". Kommisjonen mente at en slik oppmykning ville være en nødvendig konsekvens om dens forslag ble vedtatt. Dette ble imidlertid ikke fulgt opp av departementet i St. meld. nr. 26 (2003–2004) side 78, som mente at det ville være uheldig å låse fremtidige stortingsflertall til en liberalisering av straffelovgivningen om pornografiske skildringer. En liberalisering og eventuell senere innstramning burde være et rettspolitisk og ikke et konstitusjonelt spørsmål. For øvrig måtte det fortsatt "være opp til domstolene å trekke grensen for hva som regnes som pornografi under hensyntaken til de til enhver tid rådende moral- og rettsoppfatninger i samfunnet". Dette fikk tilslutning av et flertall i kontroll- og konstitusjonskomiteen i Innst. S. nr. 270 (2003–2004).

- (22) I rettspraksis er det lagt til grunn at også skildringer av normal seksuell aktivitet mellom voksne "etter omstendighetene" vil kunne anses som utuktig og/eller støtende, og derfor kunne rammes av straffebudet etter en konkret vurdering. Dette ble sist uttalt i Rt. 1987 side 1537, som gjaldt utleie av filmer med pornografisk innhold. Skildringene ble vurdert opp mot straffeloven § 211, slik bestemmelsen lød før den ble endret ved lov 24. mai 1985 nr. 31, og resultatet ble domfellelse. Vurderingen ble ikke funnet tvilsom.
- (23) Som jeg straks skal komme tilbake til, må det legges til grunn at det har skjedd en utvikling i liberal retning i det alminnelige syn på fremstillinger av seksualitet siden 1987. Men dertil kommer at det følger av rettspraksis at det ikke uten videre kan trekkes slutninger fra fotografier til filmer, som ofte kan ha en langt sterkere virkning, jf. Rt. 1978 side 1111. Og selv om innholdet i filmene, slik det er beskrevet i dommen fra 1987, hadde likhetstrekk med det fotografiske materialet i vår sak, var det her også sekvenser med gruppesex og sædavgang.
- (24) Med dette som bakgrunn går jeg nå over til å se nærmere på spørsmålet om innholdet i det aktuelle eksemplaret av Frie Aktuell Rapport kan anses støtende ut fra dagens moral- og rettsoppfatning. Det må være oppfatningen hos folk flest, basert på en gjennomsnittsbetraktning, som her skal legges til grunn for vurderingen. På den ene side vil det da klart ikke være tilstrekkelig for straffbarhet at innholdet vekker sterke reaksjoner og oppleves som klart anstøtelig hos spesielle grupper eller enkeltindivider. Og det vil på den annen side heller ikke være tilstrekkelig at folk flest finner innholdet usmakelig, uten kunstnerisk kvalitet eller uønsket. Som det fremgår av det jeg tidligere har gjengitt fra Mykledommen, må det kreves en kvalifisert krenkelse. Jeg er for øvrig enig med lagmannsretten når den oppsummerer sin drøftelse slik:
- "For å kunne karakterisere noe som "støtende", må det i det minste kreves at det virker så sterkt negativt at det berettiger å ta i bruk samfunnets strengeste reaksjon på uønsket atferd."**
- (25) Mattsson har for Høyesterett fremlagt erklæringer innhentet fra sakkyndige vitner som har fått seg forelagt det aktuelle eksemplaret av Frie Aktuell Rapport. Jeg finner det for mitt standpunkt ikke nødvendig å foreta noen bred gjennomgang av dette materialet, men nevner at Wencke Mühleisen ved Senter for kvinne- og kjønnsforskning ved Universitetet i Oslo i en erklæring 5. oktober 2005 sammenfatter sitt syn slik:

"Konklusjon

Bladet er en katalog over de mest vanlige pornografiske bilder og samhandlinger innen mainstream pornografi slik vi kjenner den fra film, video, fjernsyn, internett og blader. Bildene er preget av pornografiens standardklisjeer. I et kvinne- og kjønnsperspektiv er det på bildnivå ikke mulig å finne representasjoner av vold, diskriminering eller utnyttelse av verken kvinner, menn, lesbiske, homoseksuelle, eldre eller svarte.

Hvorvidt disse bildene kan oppfattes støtende er avhengig av individuell smak og holdninger. I en samfunnsmessig og kulturell kontekst der visuelle representasjoner av seksuelle handlinger mellom voksne, frivillige partnere i stor grad er blitt akseptert og normalisert, kan det imidlertid ut fra et kjønnsperspektiv ikke argumenteres for at disse bildene i dag er allment støtende for "folk flest"."

- (26) Videre har Bente Træen, professor i helsepsykologi og seksualvaneforsker ved Universitetet i Tromsø, i en erklæring 21. oktober 2005 uttalt blant annet:
- ”... Befolkningens holdninger til pornografi er sannsynligvis blitt mer aksepterende de siste 20 årene. I Norge finnes ikke forskning på pornografi i representative befolkningsutvalg fra 10, 20 eller 30 år siden. I våre naboland Finland og Sverige eksisterer imidlertid slike data, og disse dataene støtter vår konklusjon om at en liberalisering har funnet sted også i Norge. Det innebærer at grensen for hva folk aksepterer og ikke av seksuelle ytringsformer har flyttet seg i en mer liberal retning. Det er ikke trolig at majoriteten av nordmenn i dag ville finne Aktuell Rapport magasinet støtende.”
- (27) Jeg har tidligere under omtalen av rettspraksis vært inne på sondringen mellom seksuelle ytringer i film og i fotografier. Siden Høyesterett sist hadde til vurdering innholdet i filmer i forhold til straffelovens pornografibestemmelse i 1987, har det imidlertid skjedd en betydelig liberalisering på dette området, og utviklingen har vært særlig markert i de aller seneste år fra år 2000 og frem til i dag.
- (28) Nå er det riktignok slik at straffeloven § 204 fjerde ledd inneholder et positivt unntak for film eller videogram som Medietilsynet (tidligere Statens filmtilsyn) ved forhåndskontroll har godkjent til ”ervervsmessig fremvisning eller omsetning”. Men det står for meg som ganske innlysende at domstolenes tolkning og anvendelse av straffeloven § 204 andre ledd første punktum ikke kan være upåvirket av den praksis som blir etablert av de organer som håndhever forhåndskontrollen av film og videogram etter filmloven 15. mai 1987 kapittel III, en praksis som også er egnet til å påvirke hva folk flest finner støtende. Dette så mye mer som Medietilsynet og Klagenemnda for film og videogram ved sin vurdering av hva som kan antas å krenke ”sømd” etter disse bestemmelser, i praksis tolker og anvender straffeloven § 204 – herunder begrepet ”støtende”.
- (29) I korte trekk er det grunn til å nevne at filmen ”Sansenes Rike” – etter først å ha blitt nektet av Statens filmtilsyn i 2000 – ble godkjent for visning etter vedtak i Klagenemnda i 2001. ”Sansenes Rike” ble for øvrig vist på NRK 25. januar 2003. Filmene ”Baise Moi” ble godkjent for visning av Medietilsynet i 2004. Filmene viser, foruten nærgående skildring av vanlig seksuell omgang mellom to voksne som i vår sak, også sekvenser med gruppesex, voldtekt og annen grov seksuell vold. Endelig nevner jeg at videogrammet ”I løvens tegn” ble godkjent for visning av Klagenemnda i 2005, etter først å ha blitt nektet av Medietilsynet samme år. Etter at Klagenemndas vedtak forelå, er de øvrige såkalte ”stjernetegnfilmene” av samme kategori godkjent av Medietilsynet.
- (30) Jeg tar ikke standpunkt til om de vedtak som er truffet, representerer en holdbar tolkning og anvendelse av straffeloven § 204. Det er tilstrekkelig for mitt formål å konstatere at samtlige filmer eller videogrammer inneholder scener som må antas å være klart mer støtende enn det aktuelle eksemplaret av Frie Aktuell Rapport. Og selv om det til dels er lagt vekt på kunstneriske intensjoner og/eller kvaliteter, er det klart at dette merkbare omslaget for så vidt gjelder film og videogram må få betydning for tolkningen og anvendelsen av straffeloven § 204 andre ledd første punktum i en sak som denne.

- (31) Etter dette er jeg etter en samlet vurdering som lagmannsretten kommet til at terskelen for hva som i dag skal anses å være støtende – og dermed straffbart – ikke kan sies å være overskredet. Jeg tilføyer at jeg ikke har funnet vurderingen tvilsom.
- (32) Jeg stemmer for denne

K J E N N E L S E :

Anken forkastes.

- (33) Dommer **Coward:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (34) Kst. dommer **Kaasen:** Likeså.
- (35) Dommer **Tjomsland:** Likeså.
- (36) Dommer **Lund:** Likeså.

- (37) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

K J E N N E L S E :

Anken forkastes.

Riktig utskrift bekreftes:

Per E. Hild Hansen